

ЗАГАЛЬНОНАУКОВІ ЗАСАДИ ГУМАНІТАРИЗАЦІЇ ЗМІСТУ СПЕЦІАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ АВТОМОБІЛЬНОГО ТРАНСПОРТУ

GENERAL SCIENTIFIC PRINCIPLES OF HUMANITARIZATION OF THE CONTENT OF SPECIAL DISCIPLINES IN THE TRAINING OF FUTURE AUTOMOBILE TRANSPORT SPECIALISTS

У статті обґрунтовано загальнонаукові засади гуманітаризації змісту спеціальних дисциплін майбутніх фахівців автомобільного транспорту. Показано, що гуманітаризація технічної освіти відображає спрямованість розвитку системи навчання на виявлення її людського виміру. Створення цілісної системи змісту спеціальних дисциплін базується на єдності інтегративного та гуманістичного підходів, спричинює позитивні якісні зрушення у параметрах, що характеризують професійну підготовку за умов обґрунтування зв'язків курсу змісту спеціальних дисциплін з іншими навчальними дисциплінами, зокрема гуманітарними. Виявлено особливості вивчення змісту спеціальних дисциплін у фахівців автомобільного профілю (формування соціально-важливих якостей і рис особистості відбувається з одночасним вивченням змісту спеціальних дисциплін; можливість задовільнити вимоги міжнародного стандарту стосовно якості професійної освіти; формування професійного поняттєвого апарату вищого рівня узагальненості, реалізація наступності у навчанні; можливість формування цілісної системи інтегрованих з різних дисциплін знань і вмінь; формування системи відношень у професійній діяльності через різні види виховання за допомогою гуманізації як основи особистісно орієнтованого підходу; використання можливостей і досвіду гуманістичної орієнтованості у сфері професійної діяльності). Встановлено, що гуманітаризація змісту спеціальних дисциплін з позиції гуманістичного підходу вимагає відбору змісту навчальної інформації з дисципліни з урахуванням її дидактичного завдання та психологічної структури особистості. Обґрунтовано, що гуманітаризація змісту спеціальних дисциплін фахівців автомобільного профілю має відповідати таким вимогам: політехнічна і гуманітарна спрямованість здійснюється за допомогою інтегративного підходу до гуманітаризації змісту спеціальних дисциплін; підґрунтям відбору змісту і структурування навчальної інформації доцільно вибирати розвивальну і збагачувальну моделі освіти; гуманітаризація здійснюється з опорою на принципи особистісно орієнтованого навчання і відбору змісту навчання; мотивація сприйняття навчального матеріалу з змісту спеціальних дисциплін спрямовується не тільки в гностичному, але й етичному та естетичному напрямках, використовуючи гуманітарний компонент дисципліни і різні форми організації діяльності.

Ключові слова: загальнонаукові засади, гуманізація освіти, гуманітаризація змісту, технічний профіль, спеціальні дисципліни, майбутні фахівці, автомобільний транспорт.

The article substantiates the general scientific principles of humanitarianization of the content of special disciplines of future road transport specialists. It is shown that the humanitarianization of technical education reflects the focus of the development of the education system on identifying its human dimension. The creation of a complete system of the content of special disciplines is based on the unity of integrative and humanistic approaches, causes positive qualitative shifts in the parameters characterizing professional training under the conditions of substantiating the connections of the course content of special disciplines with other educational disciplines, in particular humanities. Detected peculiarities of the study of the content of special disciplines among automotive professionals (the formation of socially important qualities and personality traits occurs with the simultaneous study of the content of special disciplines; the opportunity to meet the requirements of the international standard regarding the quality of professional education; the formation of a professional conceptual apparatus of a higher level of generalization, the implementation of continuity in education; the opportunity formation of a holistic system of integrated knowledge and skills from various disciplines; formation of a system of relationships in professional activity through various types of education with the help of humanization as the basis of a personally oriented approach; use of opportunities and experience of humanistic orientation in the field of professional activity). It was established that the humanization of the content of special disciplines from the standpoint of a humanistic approach requires the selection of the content of educational information from the discipline taking into account its didactic task and the psychological structure of the individual. It is substantiated that the humanization of the content of special disciplines of automotive specialists must meet the following requirements: polytechnic and humanitarian orientation is carried out with the help of an integrative approach to the humanization of the content of special disciplines; as a basis for the selection of content and structuring of educational information, it is advisable to choose developmental and enriching models of education; humanitarization is carried out based on the principles of personally oriented education and the selection of the content of education; the motivation of the perception of educational material from the content of special disciplines is directed not only in gnostic, but also ethical and aesthetic directions, using the humanitarian component of the discipline and various forms of organization of activity.

Key words: general scientific principles, humanization of education, humanization of content, technical profile, special disciplines, future specialists, automobile transport.

УДК 377.3:629.3
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/65.2.6>

Сірант О.-М.Р.,
аспірант кафедри педагогіки
та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська
політехніка»

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Урахування визначальних світових тенденцій у характері суспільного виробництва зумовлює нові підходи до організації підготовки спеціаліста моделі XXI століття, що у свою чергу впливає на обґрунтування і вибір цілей та змісту професійної підготовки. Інтеграція випускників українських навчальних закладів у виробничі структури країн Європейського союзу ставить на порядок денний окрім високоякісної, мобільної освіти ще й їхні особистісні якості. Для досягнення цієї мети необхідно визначити ключові завдання у галузі кваліфікації (наприклад, автомобільній), застосовувати методи навчання, які підвищують творчий потенціал особистості та сприяють інтеграції знань і практичних навичок. Вирішення такого складного педагогічного завдання можливе за умови нового підходу до вивчення технічних і спеціальних предметів, а проектування навчального процесу з кожної дисципліни професійного циклу вимагає від викладача не тільки інженерних, але й методологічних і психолого-педагогічних знань.

Актуальність дослідження визначається об'єктивною потребою гуманістичної спрямованості вивчення технічних і спеціальних предметів у професійній освіті; врахуванням потреб і можливостей при вивченні змісту спеціальних дисциплін; завданням розробки моделі формування знань і умінь у системі діяльності; вимогами до формування творчої особистості тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Гуманізація освіти, на думку академіка С. Гончаренка [1, с. 21], – це «запорука виховання творчої та духовно багаті особистості Сьогодні смертельна небезпека загрожує самому гуманістичному ідеалу людства. На зміну гуманістичним орієнтирам людства виходять інші: гроші, речі, фешенебельні дачі, парки машин, яхт, задоволення і влада. Романтики висміюються, прагматики торжествують і шукають найкоротші шляхи, часто не законні і навіть злочинні, до ділового успіху. Соціологічні опитування показують різке зростання числа молоді, яка заради грошей готова на все, оскільки «все продається і все купується» [2, с. 240]. Автор вважає, що «запорукою успіху у формуванні духовно багаті, творчої особистості є гуманізація освіти, її олюднення, що передбачає посилення уваги до особистості кожного учня, створення найбільш сприятливих умов для її становлення і розвитку [3, с. 198].

Інтегруючи три важливі аспекти (аксіологічний, культурологічний та релігійний) у розвитку особистості студента, Ю. Козловський та О. Захар'яш [4, с. 175] обґрунтовують проблеми та необхідні умови гуманізації сучасної освіти,

зокрема «культура сучасного студентства у більшості випадків не має національного коріння і орієнтована на культ тілесності, насильства, споживацтва, підсилені можливостями комп'ютеризації і творенням віртуальних світів. Тому сучасна вища освіта мусить враховувати накопичені християнські традиції та служити гідному становленню особистості, формуванню громадського суспільства на засадах моральних цінностей. Для цього необхідна всебічна підтримка відродження позитивного потенціалу стилів минулого, що пропагує довершеність зовнішнього світу, об'єктивність буття» [4, с. 176].

В. Скотний [7, с. 8] вважає, що «найважливішими засобами в послабленні напруги цих проблем, послідовного і терплячого їх розв'язання є культура, наука, мистецтво, філософія, і, звичайно, освіта. Вони повинні змінити парадигму панування людини над природою, соціумом і самою собою і встановити культуру діалогу і згоди, визнання різноманітності інтересів, терпимості до плюралізму цінностей, але зовсім не морального хаосу. Однак потрібно усвідомити, що реалізація цього принципу в предметному змісті й аксіологічному забезпеченні як загальної, середньої, так і вищої професійної освіти – справа величезної складності і довготривалості» [7, с. 5].

Д. Чернілевський, О. Пшеничнюк, Н. Сідячева у роботі «Духовна культура особистості» [8, с. 5] викладають основні принципи гуманізації освіти, зокрема технічної. Гуманізм як освітню доміную педагогічної дії трактує А. Самодрин [6, с. 11].

Г. Груць [2, с. 241] ґрунтовно проаналізувала релігійно-духовні цінності як умотивовані потреби розвитку особистості студентів у їх історичному аспекті. Вплив засобів масової інформації на формування духовності молоді досліджував Д. Клименко [3, с. 199].

У наукових працях та навчальній літературі технічного характеру питання гуманізації практично не розглядаються, наприклад розвиток творчої активності студентів у разі використання інтерактивних методів навчання [5, с. 14]. Тривалий час питання гуманітаризації освіти є предметом уваги зарубіжних педагогів, зокрема це професійні цінності учителя техніки [9, с. 98], освіта та гуманітаристика L. Witkowski [10, с. 145] та ін.

Водночас, проблема обґрунтування загальнонаукових засад гуманітаризації змісту спеціальних дисциплін майбутніх фахівців автомобільного транспорту досі не була предметом окремого дослідження, що і зумовило вибір теми цієї статі.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є обґрунтування загальнонаукових засад гуманітаризації змісту спеціальних дисциплін майбутніх фахівців автомобільного транспорту.

Виклад основного матеріалу. Зв'язок технічних наук із гуманітарними відбувається у двох аспектах. Перший напрям зосередився на вивченні і технічному відтворенні процесів комунікації, а другий – гуманізації технічних наук. Для унаочнення цієї думки нами побудовано схему цієї взаємодії: роль техніки полягає у підсиленні сутнісних можливостей людини як суб'єкта праці, спілкування та пізнання.

У структурі гуманітарних знань відбуваються важливі зміни, пов'язані з місцем проблеми людини у науковому пізнанні. Результатом цих змін є виникнення як нових суспільних наук, так і суміжних. Кожна з них розглядає людину в певному аспекті. На основі багатьох людинознавчих наук склалась загальна теорія творчого мислення людини. Всі новостворені дисципліни можуть бути як спеціалізованими, так і комплексними, що відносяться до різних галузей знання.

Технічні науки дають своєрідний імпульс розвитку, джерело якого знаходиться у матеріальній виробничій практиці, впливаючи на фундаментальні науки. Особливо важливою у цьому є роль змісту спеціальних дисциплін, бо ефективна діяльність техніки вимагає вирішення певного кола проблем засобами змісту професійно орієнтованих знань і умінь.

Структуруванню змісту спеціальних дисциплін передував період багатоговікового накопичення дослідних знань із різних наук, пов'язаних із виробничою діяльністю та потребами суспільства. У випадку змісту спеціальних дисциплін, як і багатьох інших наук, гуманітарні ідеї є основою для об'єднання різнорідних знань.

До принципів гуманітаризації змісту освіти можна віднести: створення умов для духовного, інтелектуального і культурного рівнів розвитку; єдність інтуїтивно-творчих і дискурсивних форм пізнання; оцінку створюваних штучних середовищ з позицій історизму, пріоритету загальнолюдських цінностей, гуманізму; індивідуалізацію навчання у відповідності з потребами особистості; органічний зв'язок навчального процесу з позанавчальною діяльністю, з сферою дозвілля.

Нами виділено такі *особливості вивчення змісту спеціальних дисциплін у підготовці фахівців автомобільного профілю*:

- формування соціально-важливих якостей і рис особистості відбувається з одночасним вивченням змісту спеціальних дисциплін;
- можливість задовільнити вимоги міжнародного стандарту стосовно якості професійної освіти (якість освіти, методів навчання і виховання, освіченості особистості);
- формування професійного поняттєвого апарату вищого рівня узагальненості;
- реалізація наступності у навчанні;

– можливість формування цілісної системи інтегрованих з різних дисциплін знань і вмінь;

– формування системи відношень у професійній діяльності через різні види виховання за допомогою гуманізації як основи особистісно орієнтованого підходу;

– використання політехнічних можливостей і досвіду політехнічної орієнтації у сфері професійної діяльності.

Стратегія гуманітаризації змісту спеціальних дисциплін визначається тими принципами, які дозволяють сформулювати дидактичне завдання вивчення змісту спеціальних дисциплін у контексті сучасних підходів відповідно до основних напрямів педагогічної стратегії професійної освіти. У центрі такої освіти – пріоритет особистості, врахування процесів індивідуалізації та її соціалізації. Ці процеси й механізми їх реалізації виявляються через організацію форм життєдіяльності особистості.

Ефективність гуманітаризації змісту спеціальних дисциплін залежить від того, який рівень розвитку у студентів загальних здібностей до навчання і наскільки розвинена вторинна здатність. Наприклад, для вміння розшифрувати марки сплавів необхідно використати асоціації послідовно діючих подразників, що дозволяє згадати інформацію про причинно-наслідкові зв'язки між подіями, а підбирання потрібного матеріалу для виготовлення виробу залежно від умов роботи – свідому здатність до виявлення причинно-наслідкових зв'язків. Якщо не враховувати ці здібності до навчання, то будуть зростати прогалини у знаннях і зростатиме негативне ставлення до вивчення змісту спеціальних дисциплін.

На нашу думку, спеціальні дисципліни наповнені надпредметною галузевою суттю, що дає можливість вийти на різні види діяльності, пов'язаної зі збором даних, постановкою і перевіркою гіпотез, експериментом, вирішенням проблем, перенесенням знань, моделюванням тощо. Перехід від знаннєвої до діяльнісної парадигми освіти вносить корективи у вибудовування особистісного світу знань, у якому інформація про чужі знання поступається місцем самостійно набутих.

Упродовж десятиліть тривали пошуки оптимального варіанту структурування змісту спеціальних дисциплін для фахівців автомобільного профілю, що готують фахівців професій, пов'язаних з обробкою різноманітних матеріалів, ремонтом та обслуговуванням машин і механізмів. Це пояснюється такими причинами: групуванням професій (врахування інтегрованих професій), моделлю робітника широкого профілю, відсіюванням другорядного і занадто складного матеріалу, основною парадигмою освіти, періодичним упровадженням відомостей з найновіших досягнень у галузі виробництва нових матеріалів.

Дослідження проблеми навчання змісту спеціальних дисциплін у контексті сучасних підходів впродовж багатьох років дало можливість визначити ефективний шлях розв'язання її за допомогою створення і реалізації цілісної системи гуманізації загальноосвітньої і професійної підготовки на основі інтегративного підходу.

Для формування системи понять змісту спеціальних дисциплін особлива увага має приділятися їхній сутності, внутрішньо поняттєвому змісту, розробленню міжпредметних ліній розвитку, збагаченню, виясненню їхніх функцій у навчанні та вихованні.

Наприклад, матеріалознавство забезпечує знання і вміння для вирішення чітко визначених технічних задач, а сьогодні вимагає від фахівців умінь ставити і вирішувати творчі завдання. Виховувати творчу особистість, розширювати її потенційні можливості можна засобами кожної дисципліни і матеріалознавством зокрема, ґрунтуючись на знаннях особливостей його вивчення у змісті підготовки фахівців автомобільного профілю. Образи можна поділити на образ сприйняття та його модифікації, тобто спеціалізовані образи. До них належать наукові, художні, релігійно-культурні образи, образи спеціально сконструйованих теорій, тобто ті, що спеціально розробляються та розвиваються. Між образністю та предметністю можуть бути такі види зв'язку: жорсткий, асоціативний та акцентований.

На автомобільних підприємствах через розуміння контексту роботи обладнання можна вийти на необхідний матеріал для виготовлення деталей та його властивості. Накладання контекстів дає певну інтегративну єдність змісту. Тому при навчанні змісту спеціальних дисциплін міжпредметні зв'язки, структурно-логічна схема його вивчення будуються на змістовно-контекстній основі, спираючись на інтегративний підхід до формування знань і вмінь.

Висновки. Таким чином, гуманітаризація технічної освіти відображає спрямованість розвитку системи навчання на виявлення її людського виміру. Створення цілісної системи змісту спеціальних дисциплін базується на єдності інтегративного та гуманістичного підходів, спричинює позитивні якісні зрушення у параметрах, що характеризують професійну підготовку за умов обґрунтування зв'язків курсу змісту спеціальних дисциплін з іншими навчальними дисциплінами, зокрема гуманітарними. Особливостями вивчення змісту спеціальних дисциплін у фахівців автомобільного профілю виявлено такі: формування соціально-важливих якостей і рис особистості відбувається з одночасним вивченням змісту спеціальних дисциплін; можливість задовільнити вимоги міжнародного стандарту стосовно якості професійної освіти; формування професійного поняттєвого

апарату вищого рівня узагальненості, реалізація наступності у навчанні; можливість формування цілісної системи інтегрованих з різних дисциплін знань і вмінь; формування системи відношень у професійній діяльності через різні види виховання за допомогою гуманізації як основи особистісно орієнтованого підходу; використання можливостей і досвіду гуманістичної орієнтованості у сфері професійної діяльності. Гуманітаризація змісту спеціальних дисциплін з позицій гуманістичного підходу вимагає відбору змісту навчальної інформації з дисципліни з урахуванням її дидактичного завдання та психологічної структури особистості. Водночас, гуманітаризація змісту спеціальних дисциплін фахівців автомобільного профілю має відповідати таким вимогам: політехнічна і гуманітарна спрямованість здійснюється за допомогою інтегративного підходу до гуманітаризації змісту спеціальних дисциплін; підґрунтям відбору змісту і структурування навчальної інформації доцільно вибирати розвивальну і збагачувальну моделі освіти; гуманітаризація здійснюється з опорою на принципи особистісно орієнтованого навчання і відбору змісту навчання; мотивація сприйняття навчального матеріалу з змісту спеціальних дисциплін спрямовується не тільки в гностичному, але й етичному та естетичному напрямках, використовуючи гуманітарний компонент дисципліни і різні форми організації діяльності.

До подальших напрямів дослідження відносимо розроблення концептуальних засад гуманітаризації змісту спеціальних дисциплін майбутніх фахівців автомобільного транспорту.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гончаренко С. Гуманізація освіти – запорука виховання творчої та духовно багатой особистості. *Дидактика професійної школи*: Хмельницький. 2005. Вип. 3. С. 19–23.
2. Груць Г. Релігійно-духовні цінності як умотивовані потреби розвитку особистості студентів: історичний аспект. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 35, том 2, 2021. С. 238–247.
3. Клименко Д. Вплив ЗМІ на формування духовності молоді. *Проблема духовності сучасної молоді: реалії та перспективи*: матеріали Міжрегіон. наук.-практ. конф. молодих дослідників, м. Житомир, 8 листоп. 2007 р. Житомир: Вид-во ПП Сахневич, 2007. С. 198–200.
4. Козловський Ю. М., Захар'яш О. С. Духовний розвиток українського студентства у контексті християнського світогляду. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2021. № 76, Т. 1. С. 174–178
5. Лебедев А. Т. Розвиток творчої активності студентів у разі використання інтерактивних методів навчання під час вивчення курсу «Конструкція тракторів і автомобілів». *Наука і методика*. 2008. № 14. С. 12–16.

6. Самодрин А. П. Гуманізм як освітня домінанта педагогічної дії. *Гуманізація – найкоротший шлях до особистості*: матеріали Всеукр. наук.-практ. Майстерні, м. Кременчук, 13 вересня 2019 р. Кременчук: Методичний кабінет, 2019. С. 9–13.

7. Скотний В. Виховання душі. *Молодь і ринок*. 2011. № 7. С. 5–10.

8. Чернілевський Д. В., Пшеничнюк О. В., Сідячева Н. В. Духовна культура особистості: навч. посіб.

Київ; Вінниця: Академія креативної педагогіки, 2009. 384 с.

9. *Pierańska J. Wartości zawodowe nauczycieli techniki absolwentów WSP w Opolu. – Studia i monografie WPS, Opole, 1998. – Nr 135. – S. 98.*

10. *Witkowski L. Edukacja i humanistyka. Nowe konteksty humanistyczne dla nowoczesnych nauczycieli. – Warszawa: IBE, 2002. – 382 s.*